

Husfacade tæt ved Miljacka floden, der stadig er arret af borgerkrigen.

Sarajevo i krig og fred

**Bosniens hovedstad
Sarajevo er stadig dybt
præget af borgerkrigen,
der sluttede i 1995**

TEKST OG FOTO: HENRIK KØHLER
redaktion@m-jylland.dk

Zip zip. Som en slags komprimeret lyd fra en summende bi. Sådan lyder det, når kuglerne pifter om ørerne på en og slår ned i betonen. Vores guide Emira beretter om sin flugt ud af den belejrede by Sarajevo. Den beretning venter vi lidt med endnu.

Poul, en gammel ven, og undertegnede er på vej til den bosniske hovedstad Sarajevo.

Via Edin Hajder, der er formand for bosnisk forening, har vi fået kontakt til Samir, en ung mand der er bosiddende på Frederiksberg. Han skal med det samme fly som os fra København, - ned og hjem, for Bosnien/Hercegovinas landshold spiller mod Ukraine hjemme i VM-kvalen.

Da vi møder ham i Københavns lufthavn, har de misset muligheden for 2. pladsen efter et nyligt nederlag til Finland, men det ser ikke ud til at forstyrre humøret nævneværdigt hos den lille gruppe, han er sammen med. Samir er med rette stolt af, at en offentliggjort undersøgelse viser, at det er de bosni-

ske tilflyttere, der af alle har klaret sig bedst uddannelsesmæssigt i Danmark. Det er fornemt. De havde ellers ikke de optimale forudsætninger, påpeger han, da de bosniske krigsflygtninge måtte vente både tre og fire år på asylcentre i trange rum med køjesenge, før de omsider fik arbejds- og opholdstilladelse af de danske politikere med Birthe Weiss i spidsen.

Det er et faktum, jeg selv husker tydeligt, da jeg fra borgerkrigens begyndelse i 1992 til dens slutning i 1995 var ansat på et af de over 100 asylcentre, der i hast blev oprettet under Dansk Røde Kors. Det er formentlig også med den baggrund, at jeg særligt har set frem til at opleve det sted, hvorfra vi modtog en stor del af vore såkaldte »beboere« på det nedlagte Hotel Rønde på Djursland.

Vågen nattevagt

Historien kort: I sommeren 1992 bliver jeg kontaktet telefonisk af en gammel bekendt, der spørger om jeg kunne tænke mig at være med til at opstarte et asylcenter for flygtninge fra Balkankrigen. Jeg er vågen nattevagt og møder ind fra 20 til 8:00 syv dage i træk og har fri den følgende uge. Asylcenteret har cirka 115 beboere, der bor tæt i køjesenge med 4-6 personer på hvert af de små værelser. Der er enkelte familier, men mange er enlige unge af bosnisk herkomst samt serbiske bosniere og Kosovo albanere. Mange af de unge

»Sarajevo Rose«. Rød maling markerer stedet for et dødsfald som følge af granatnedslag eller snigskytteskud.

kommer med drabelige beretninger i bagagen. Det er de fortællinger, som jeg og min kvindelige kollega (i den modsatte uge) lægger øre til fra det fåtal, der taler engelsk eller tysk.

Der er frustrationer, og en del drikker sorgerne på afstand i weekenden. Slagsmål og konflikter er ret hyppige, og alt det vilde foregår om natten, når vi er alene på job, for de unge har vendt nat om til dag.

Vi nattevagter lærer hurtigt navnet at kende på den lokale landbetjent. Samtidig med at vi passer vort arbejde i de godt tre år, kan vi i medierne følge situationen på Balkan. Man føler sig lidt som midt i orkanens øje i den periode.

Tilbage i Københavns lufthavn skal Samir høre, om vi har lavet aftale med Emira, - den kvinde, som han har anbefalet os som guide. Det har vi.

Den følgende morgen klokken 9 holder hun og venter 50 meter fra vores lejlighed i sin røde Citroen Grand Picasso. Hun har meget på hjerte, når det kom-

mer til snakken om borgerkrigen, som hun kategorisk benævner »folkedrabet« med henvisning til fem anerkendte begivenheder, hvor serbiske tropper systematisk myrdede store grupper ubevæbnede civile. Srebrenica er nok det mest omtalte af disse. Dertil kommer, at serbiske tropper jo havde omringet den bosniske hovedstad Sarajevo i samfulde tre år og havde omdannet stedet til en form for skydetelt, hvor der dagligt blev dræbt 9-10 mennesker af snigskytter eller efter tilfældige granatnedslag.

Opslidende belejring

Hvorfor denne lange opslidende belejring, spørger man sig selv. Hvorfor gik man ikke ind og erobrede byen? Ifølge Emira blev der gjort adskillige forsøg på det, men den serbiske hær erfarede, at det ville koste dem for store tab af at skulle kæmpe sig gennem byen fra hus til hus, for byen var jo forsvaret af bosniske tropper.

Man fornemmer klart et utilslør

BORGERKRIGEN

Borgerkrigen 1992 – 95 blev omsider afsluttet med den skrøbelige Dayton aftale. Den aftale er akkurat officielt udløbet og netop nu trues den skrøbelige fredsaftale af, at den bosnisk-serbiske leder Milorod Dodik ønsker Republike Srpska - den serbiske republik i Bosnien - løsrevet og forenet med Serbien.

Samme Dodik benægter at der har fundet folkedrab sted i Srebrenica i juli 1995, hvor omkring 7000 muslimske mænd mellem 16 og 65 blev myrdet af serbiske bosniere med General Mladic i spidsen. Krigen på Balkan kostede omkring 100.000 mennesker livet og bragte over 2 millioner i landflygtighed.

had mod de serbiske tropper fra vores guide, når talen falder på det emne. Samtidig tøver hun ikke med at understrege, at hun har truffet serbere, der er de bedste mennesker, når man har dem på tomandshånd. Hun forklarer, at den oprindelige Jugoslaviske hær altovervejende var ledet og domineret af serbere. Det var den hær, der trådte i karakter under ledelse af general Mladic og folkene omkring ham, da Jugoslavien blev opløst. Hun taler om indoktrinering i serbiske skoler, der er med til at skabe den forestilling, at de har krav på en form for overherredømme. Hun spørger, om vi vil se et skilt, der postulerer en begivenhed, hvor Ratko Mladic (der har modtaget livstidsdom for forbrydelser mod menneskeheden i Haag) inspicerer to frivillige bataljoner den 19. maj 1992.

De første der faldt

Vi kører mod et serbisk område for at se, om vi kan få øje på nogle kontroversielle skilte med Mladic, der blev dømt for sine ugerninger i Haag for en del år siden. Vi skal gemme kameraer væk og holde mund, så ikke de kan høre, at vi er udlændinge, når hun spørger. Vi finder imidlertid ikke plakater eller skilte, men en ruineret kasernebygning med et jugoslavisk flag malet på væggen. Vores guide er rørt og står en rum tid og betragter flaget og længes efter tiden med fred og fordragelighed, - det er hun vist ikke alene om.

Vi er forbi Sauda og Olga-broen over Miljacka. floden. Midt på broen er rejst en mindeplade over de to unge kvinder, der var de første, der faldt for snigskytternes kugler den 5. april 1992, da de forsøgte at krydse broen.

Utallige skudhuller i facaden på en treetagers bygning tæt ved broen vidner om, at vi befinder os på et sted, hvor det er gået heftigt for sig. Mange andre steder i Sarajevo bliver vi mindet om fortiden, som jo ikke ligger ret langt tilbage for et par modne mænd som os. Når et granatnedslag har krævet et eller flere dødsopfre og man har efterladt hullet i fortovet og malet det op i en kraftig blodrød maling med sprøjt ud i alle retninger. Det er meget effektfuldt.

Det er det også, da vi begiver os ind på et såkaldt »Genocide-museum«, altså folkedrabmuseet. Vejen derhen er markeret med store iøjenfaldende skilte midt i den gamle bydel. Museet ligger på 1. sal, og vi bliver mødt af kustoden, som er en meget engageret ung mand,

der beretter at han var omkring fire år gammel, da krigen sluttede, men han husker tydeligt frygten for, om hans far, der kæmpede i den bosniske hær, skulle vende hjem. Stod det til ham kunne vi have blevet ved oversigtskortet over byen og fået svar på vores spørgsmål, så længe vi orkede. Af udstillede genstande ses et cykelhjul med dynamo, der driver strømmen til en radio. Personlige ejendele som krykker og skjorter, der er gennemvædet af blod, eller ting man har fundet i lommerne på personer, der er henrettet. Om det er disse personlige effekter eller de videoklip, der kører på flere monitorer, der gør størst indtryk, skal jeg lade være usagt. Det er i hvert fald heftigt at se et klip, hvor paniske civile bliver eskorteret over en bred vej af en hvid pansret UN-mandskabsvogn, medens frygten står malet i ansigtet på dem, eller andre der småløber afsted med hjemmelavede vogne med plasticdunke med vand, som de har hentet ved en af byens få vandposter.

Såvel strøm- som vandforsyningen var sat ud af spil under belejringen. Et videoklip viser borgere der kaster sig over nogle af de få tiloversblevne træer med økser og save, så de kan få kogt suppen på de udendørs ildsteder, som man deltes om. Så er der nyfødte på byens hospital der hjælpes til verden i skæret fra et enkelt stearinlys. Det er tæt på at blive for meget til, at man kan rumme det i længden, så vi er enige om at droppe et andet museum tæt herved med blandt andet Srebrenica som overskrift.

Had eller bitterhed

Det falder mig ind, at det er vigtigt ikke at glemme historien, for ikke at gentage de samme fejl. Det er svært for os som udenforstående at gøre sig klog på, hvordan man skal mindes de mange uskyldige ofre uden at blive hængende i had eller bitterhed. Hvordan det opfattes dagligt at gå forbi mindesmærker efter granatnedslag, der er malet op med blodrød maling, eller teksten på en husgavl: »Remember Srebrenica«, afhænger jo nok af øjnene, der ser.

Vi er kørt ud til et sted hvor floden Bosna har sit udspring. Ud fra foden af Igman bjerget fosser vandet ud af nogle store sprækker. Der er anlagt en park med broer og en restaurant. Stedet er næsten helt tomt for mennesker denne kolde novemberdag, fraset en mand, godt viklet ind i tøj, som sidder og håber

Museet for forbrydelse mod menneskeheden er ikke for svage sjæle. Efter besøg her kan man næsten ikke rumme flere indtryk om borgerkrigen.

Alifakovac er den muslimske gravplads for krigens ofre. Langt de fleste er helt unge mennesker.

på det fatamorgana, at en forbipasserende skal bede ham om at få taget et polaroidbillede. Midt i parken står en stor planche med et kort over Sarajevo. Jeg spørger Emira, hvad der skete den dag, da hun efter fem måneders belejring valgte at flygte fra sin fødeby. Hun bliver bevæget hver gang, hun tænker på situationen, men fortæller, at den kendte tunnel under lufthavnen benyttedes til andre formål, så hun og tre unge mænd først i tyverne havde fået en guide til at føre dem over landingsbanen til en bosnisk enklave om natten. Imidlertid var guiden blevet involveret i et trafikuheld og nu stod en 13 årig dreng med deres liv i hænderne. Lufthavnen var FN-område og benyttedes til at forsyne den belejrede by med fornødenheder. Midt i den mørke nat løber de fem hen over lufthavnsområdet. Det er her, hun erindrer den specielle lyd af kuglerne, der slår ned omkring dem.

I ly bag en FN-lastbil

På et tidspunkt søger de ly bag en FN-lastbil i lav fart, uden at chaufføren har set dem. Da han går ud for at lade sit vand, opdager han dem og antager at de er på vej i den modsatte retning og ved ikke, at han uforvarende har hjulpet dem over. Emira husker, at hun følte sig fuldstændig knust og oprevet mentalt som fysisk. Herefter søger hun om asyl i Canada, hvor hun føler sig meget vel modtaget og slår sig ned de følgende 10 år. Hendes øvrige familie havner på

Tekst: »En dråbe af mit blod flød, så Bosna floden ikke tørrede ud«. De to unge kvinder Suada og Olga blev dræbt her på broen den 5. april 1992.

Emira, vores guide, beretter om sin flugt over landingsbanen ved lufthavnen om natten ved borgerkrigens begyndelse.

et modtagecenter på Sjælland og bor i dag i København. Emiras familie er blot en af utallige, der blev spredt for alle vinde. Det var dog hendes eget valg ikke at følge familien til Danmark af personlige årsager.

I en kommende artikel fra Sarajevo vil der ikke falde et ord om krig. Det holder så ikke helt, for der er jo lige skuddet i Sarajevo, det attentat der udløste 1. verdenskrig.